

a un peix. A Suïssa anomenen *blinde fische* la «gewickelte omelette» (*Schweiz. Idiotikon* I, 1099). La qüestió, però, i això és el que justificava una mica els dubtes d'AlcM i els meus, era: per què precisament una truita i no un altre peix. Val a dir que la truita colpeix especialment la imaginació pel seu bon gust (plat de gormets, els grans clients dels chefs, també ocupats a fer truitades fines, ja en temps de StSoví i Rbt. Coc); i tant o més la imaginació dels pescadors i muntanyencs, per la seva vivor i prodigiosa agilitat (quina diferència d'altres peixos fluvials, fàcils d'ajar, com el barb, la bagra, la tenca). A Galícia (per això i d'acord amb el que he explicat a la n. 4) els rústics usen *tròdita* en el sentit d'«astúcia, picardia» (Sarmiento, *Coplas*, c. 1740, v. 1088).

Però encara més que aquestes dues raons, el que ha comptat en aquest cas és allò més característic de la truita: els molts salts que pega, tant en els riuets (quan s'escapa de l'ham o ha de remuntar els ràpids quan puja de mar a desovar) —en els Pirineus són pocs els estanys on no n'hi ha, car remunten a salts fins i tot algunes cascades (només manquen en certs estanys altíssims on caldríen bots d'una desena de metres)—; com dins de la paella: el cuinar la fa saltar per girar-la: «*viro-peis*: ustensile servant à retourner le poisson dans la poêle» (*TdF*), cosa exactament comparable a la «*viro-troucho* m.: friquet, ustensile qui sert à tourner les omelettes» (amb cita de l'*Armanà Prouvençau* en el *TdF*) i a la *viro-pescado* «qui sert à retourner les crêpes dans la poêle».⁶

I ja tenim la girada de la truita; pensem en el peix o l'omelette?, potser tots dos junts i per igual. Dóna lloc a tanta fraseologia: «*girar la truita*: es diu d'un canvi radical en una situació, sobretot política» (*DAg.*); «des d'aquell dia se va *girar la truita*: tothom tornà a fer-li jocs y festes», PdAPenyà (*Mosaico* III, 18); i cita de NOller en AlcM. També en el *somiar truites* hi ha molt de la idea de la truita que veiem saltar. Truita d'una mena o de l'altra.

El cas és que per totes aquestes raons la truita peix ha donat lloc a tota mena de denominacions figurades. A la Guiana medieval sembla haver-se aplicat a la panotxa del blat de moro: en un doc. de c. 1400 imposen una multa al qui en prengui en els camps «home --- que sia trobat --- ab pois o ab *truchas* de mill --- que's guatge ---» en els *Archives de la Gironde* traduït «qui soit porteur de pois ou d'épis de maïs» (*PSW* VIII, 509). *Truite*, en una part del domini francoprovençal ha pres el sentit de «rouleau de foin», estudiat per Pierre Gardette en els *Trav. de ling. et litt.* d'Estrasburg VIII, 1970, 57-60. Qui sap si amb això van certs noms alem. regionals del 'millefolium': que, si en certes parts se'n diu *schaßgarbe* (pròpiament 'garba d'ovella'), en d'altres és *karpfenkraut* 'herba...' d'un peix, la carpa, no gaire diferent de la truita.

Tornant a aquesta, el llgd. *trouchèl* «petit excrément d'enfant»: altre cop una cosa en forma de peixet, i que cau, si no salta. Per acabar, remetem a les nombroses accs. figurades que aplega AlcM en els números 2, 3, 4, 5, i loc. a i b del seu article *truita*.

Hi ha, doncs, tota mena de paral·lels en 'aplicacions metafòriques' i comparatives del nom de la truita, i una unió de raons que ens convencen de la identitat dels dos mots. A desgrat de tot, la por d'un miratge, quan es tracta de fonaments semàntics d'una etimologia, és sempre cosa sana i prudent. Val la pena encara de veure si per alguna via apartada, o per algun canal morfològic, ni que sigui heterodox, no fóra possible de fer venir *truita* de TÖRTA, per més que el canvi fonètic estigui exclòs.

La idea de designar la truitada d'ous amb el nom de coca petita, no ha estat pas general, com ho mostren les altres llengües, sinó especialment castellana; però l'al. *eierkuchen* no se n'aparta massa, i cosa prou semblant sembla haver-hi hagut en alguna forma de mossàrab i àrab marroquí. Val a dir que en el Marroc la «tortilla de huevos» s'anomena en general *ma^oqúda* pròpiament 'nuada, lligada' (participi de *caqad*), segons Lerchundi; però ell registra també *túrta*, que li reporta un informant selawí (doncs, costa atlàntica, Salé) amb la definició «tortilla compuesta de huevos, carne y manteca» (més aviat, doncs, coca que truita). Val a dir que Salé, immediat al domini castellà, poc hi afegeix. Tanmateix, convé pensar encara, si hi hauria alguna via extraordinària?

Alguna alteració de derivats, regressiva?, de mots combinats? Només en veig una que em sembli defensible, que se'n acut llegint una recepta de Mestre Robert Coc (fi S. xv): «met-hi dins la tórta dues onces de sucre e --- coga dues hores --- e lavors és cuyta, e trau-la ab un plat axí com si era una *truyta d'ous*» (ed. Leimg., 80.22). Veïam doncs: *tórta cuyta* > *tortra* cuyta i amb metàtesi > *torca truyta*; que, entenent-ho hom 'eixuga la truita', el bon Coc en llevaria l'imperatiu *torca* com una heretgia culinària que Déu nos en guard. Enginyós, potser cal dir que una mica massa; i trobo que almenys escau dir rebuscada tota la idea, fins si no hi haguéssim d'afegir encara la repercussió de la r (per més que n'hi hagi que diguin *tortrada* per *tortada*).

Les combinacions morfològiques serien pitjors. Passar d'un *tórtia (o *TORTĒA) a *trótia (cf. *TROCA*) i d'aquí a *troixa* > *truita* és massa acrobatisme fonètic (a part de l'escrúpol morfològic, si la base fos catalana; i el fonètic de la no assimilació de la TI, si fos llatina). Pressuposant que el punt de partida estigués en *truitada* (i *truita*, derivat regressiu), hi hauria més camp per córrer: tant si partíem des d'un esquema *TORTICULATA, derivat de TÖRTA, com del verb (IN)*TORTICULARE* (fr. *entortiller*, cat. *entortolligar*), amb CL > y > zero: *tortia* > *troitada* (menys forçada en posició àtona la doble metàtesi): però quantes coses de vaga i condicional possibilitat! I encara caldria admetre que el mot s'hagués propagat des de molt antic del cat. or. Nord o Balears (on CL > y és possible) a la resta del domini, ja abans del S. XIII; pitjor encara **tort(e)jada* = *ejada* puix que això només és possible en el cat. occid. pirinenc. En fi s'hi oposa l'oc. *troucho* i els altres paral·lels adduïts.

En un mot: queda demostrada la impossibilitat, o